

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA
úsek inšpekčnej činnosti
Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

SPRÁVA

**o opatreniach zameraných na podporu menej úspešných žiakov vo vzdelávaní
na gymnáziách a v stredných odborných školách**

Štátna školská inšpekcia (ďalej ŠŠI) vykonala v školskom roku 2015/2016 **44** komplexných inšpekcií v stredných školách, v rámci ktorých sa sledovali aj počty menej úspešných žiakov, príčiny ich neúspechu a opatrenia zamerané na ich podporu zo strany škôl. Inšpekcie sa vykonali na **23** gymnáziách (ďalej G) a v **21** stredných odborných školách (ďalej SOŠ).

Za menej úspešného žiaka vo vzdelávaní bol pri inšpekciách považovaný žiak, ktorého vzdelávacie výsledky nevytvárali predpoklad na úspešné zvládnutie obsahu vzdelávania, resp. nedosahoval učebné výsledky primerané svojim osobnostným, najmä schopnostným predpokladom.

Pre elimináciu neúspechu žiakov vo vzdelávaní bol dôležitý vypracovaný a funkčný **vnútorný systém kontroly a hodnotenia žiakov**, so stanovenými všeobecnými spôsobmi, formami, postupmi a kritériami hodnotenia ako súčasť školského vzdelávacieho programu. Väčšina kontrolovaných stredných škôl ho mala rozpracovaný, vychádzal z platného metodického pokynu na hodnotenie a klasifikáciu žiakov stredných škôl. Nedostatkom bolo rozpracovanie systémov bez osobitného dôrazu na analýzu hodnotenia výchovno-vzdelávacích výsledkov žiakov a bez zamerania na sledovanie a podporu menej úspešných žiakov. Starostlivosťou o nich boli poverení výchovní poradcovia. Inšpekčnou činnosťou sa zistilo, že v 4 školách sa vyskytli nedostatky, ktoré sa týkali uplatňovania klasifikačných stupňov v rozpore s platným metodickým pokynom¹, nevykonávania priebežnej klasifikácie žiakov počas klasifikačného obdobia a nepostačujúcej frekvencie skúšania². Systém hodnotenia bol vo väčšine škôl prerokovaný a odsúhlasený v pedagogickej rade, schválený riaditeľom a žiaci školy s ním boli oboznámení. V niektorých školách bola vypracovaná aj samostatná interná smernica na kontrolu a hodnotenie žiakov alebo systémy hodnotenia a klasifikácie žiakov boli podrobne rozpracované v učebných osnovách jednotlivých predmetov, úroveň ich rozpracovania však bola rozdielna.

V prípade mimoriadneho zhoršenia prospechu a správania žiakov riaditelia škôl **informovali zákonných zástupcov preukázateľným spôsobom**, okrem kontrolovanej školy³, v ktorej nebolo preukázané informovanie zákonných zástupcov o zhoršení prospechu a správania, informovali iba o mimoriadnom zhoršení dochádzky žiakov do školy.

¹ Spojená škola – organizačná zložka Gymnázium, Rastislavova 332, Nováky; Gymnázium Ivana Bellu, Lipová 14, Handlová; Gymnázium Milana Rastislava Štefánika, Športová 41, Nové Mesto nad Váhom; Pedagogická a sociálna akadémia sv. Andreja-Svorada a Benedikta, 1. mája 7, Trenčín

² Gymnázium Janka Jesenského, Radlinského 665/2, Bánovce nad Bebravou, Gymnázium Milana Rastislava Štefánika, Športová 41, Nové Mesto nad Váhom

³ SSOŠ – Magán Szakközépiskola, Zoltána Fábryho 19, Veľké Kapušany

Menej úspešní žiaci 1. ročníka strednej školy a príčiny ich neúspechu vo vzdelávaní

Pri výkone inšpekčnej činnosti sa zistilo, že na 6 G bolo 23 menej úspešných žiakov. Títo žiaci tvorili 1,6 % z celkového počtu žiakov študujúcich v 1. ročníkoch na G. Počet menej úspešných žiakov v 1. ročníku neuviedli riaditelia 17 G. V kontrolovaných SOŠ bol evidovaný vyšší počet menej úspešných žiakov – v 1. ročníku 39 v učebných odboroch (7 škôl), v študijných odboroch to bolo 98 žiakov (17 škôl). Títo žiaci tvorili 8,3 % z celkového počtu žiakov študujúcich v 1. ročníkoch v SOŠ (tabuľka 1). Počet menej úspešných žiakov v 1. ročníku neuviedli riaditelia 3 SOŠ⁴. Väčšina vedúcich pedagogických zamestnancov, okrem riaditeľky 1 SOŠ⁵, nepovažovala celkový počet málo úspešných žiakov v 1. ročníkoch za vysoký.

Tabuľka 1 – Menej úspešní žiaci 1. ročníkov v kontrolovaných školách

Kraje	Počet žiakov 1. ročníka		Menej úspešní žiaci 1. ročníka	
	G	SOŠ	G	SOŠ
Bratislavský	240	100	1	36
Trnavský	51	16	2	0
Trenčiansky	236	195	0	2
Nitriansky	232	320	12	9
Žilinský	272	347	2	46
Banskobystrický	244	429	6	41
Košický	63	47	0	-
Prešovský	89	204	0	3
Spolu	1 427	1 658	23	137

Školský neúspech žiakov ovplyvňoval komplex rôznych faktorov, a to externých, ktoré tvorila škola a rodina a interných, kde patrili faktory osobnosti žiaka. Za najčastejšie príčiny neúspechu žiakov uvádzali riaditelia stredných škôl problémy v rodinách žiakov (neúplné a problémové rodiny, odmietanie komunikácie zákonného zástupcu so školou, dlhodobý pobyt rodiča v zahraničí), prestupy žiakov z inej strednej školy, ťažšiu adaptáciu na nové prostredie školy, nové predmety v strednej škole, nízku úroveň vedomostí žiakov zo základnej školy a ich nadhodnotené známky, vysokú absenciu, neosvojený systém samostatnej prípravy na vyučovanie. Z uvedeného vyplýva, že riaditelia škôl za príčiny školského neúspechu žiakov považovali najčastejšie externé faktory, ktoré súviseli najmä so sociálnym prostredím žiaka, nesprávnym resp. záporným postoj žiaka voči škole. Neprospievanie žiakov ovplyvňovali vo veľkej miere aj interné faktory, ako napríklad chýbajúca motivácia k učeniu zo strany školy, nevyužívanie aktivizujúcich metód vo vyučovaní, čo sa prejavilo celkovým nezaujmom žiakov o štúdium. Interné faktory pomenovali riaditelia škôl menej často, pričom práve tie mohla škola svojou výchovno-vzdelávacou činnosťou významne ovplyvniť.

Na podporu vzdelávania žiakov a následného úspešného ukončenia štúdia umožnili v jednej SOŠ⁶ 10 žiakom, ktorí ukončili základnú školu v nižšom ako 9. ročníku, absolvovať kurz na získanie základného vzdelania. Cieľom podpory vzdelávania bolo umožniť žiakom

⁴ Pedagogická a sociálna akadémia sv. Andreja-Svorada a Benedikta, 1. mája 7, Trenčín; Dopravná akadémia, Školská 66, Trenčín; SOŠ záhradnícka, Brezová 2, Piešťany

⁵ SSOŠ, Saleziánska 18, Žilina

⁶ SOŠ, Gottwaldova 70/43, Želovce

pokračovať v štúdiu a získať perspektívu lepšieho zamestnania. V uvedenej škole boli realizované aj návštevy učiteľov v rodinách týchto žiakov, škola spolupracovala s komunitnými pracovníkmi pre marginalizované skupiny a na elimináciu absencie aj s terénnymi sociálnymi pracovníkmi obecných úradov.

Menej úspešní žiaci ostatných ročníkov strednej školy a príčiny ich neúspechu vo vzdelávaní

Na G riaditelia evidovali 19 menej úspešných žiakov osemročného štúdia (v 6 školách) a 57 žiakov štvorročného štúdia (v 15 školách). Títo žiaci tvorili 1,5 % z celkového počtu žiakov vyšších ročníkov. Zo všetkých G 6 neuviedlo žiadnych menej úspešných žiakov vo vyšších ročníkoch⁷. SOŠ uviedli 56 menej úspešných žiakov v učebných odboroch (v 5 SOŠ) a 192 v študijných odboroch (v 17 SOŠ). Spolu tvorili títo žiaci 5,8 % z celkového počtu žiakov vyšších ročníkov. V 3 školách⁸ takýchto žiakov neuviedli (tabuľka 2). Za posledné 2 školské roky nevykonalo úspešne maturitnú skúšku 5 žiakov na kontrolovaných G a 29 žiakov v SOŠ. Na záverečnej skúške bolo neúspešných 7 žiakov.

Tabuľka 2 – Menej úspešní žiaci v ostatných ročníkoch a na maturitnej/záverečnej skúške

Kraje	Počet žiakov ostatných ročníkov		Menej úspešní žiaci ostatných ročníkov		Menej úspešní žiaci na maturitnej/záverečnej skúške	
	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ
Bratislavský	986	142	9	48	0	0
Trnavský	322	52	6	12	0	0
Trenčiansky	990	660	8	8	0	0
Nitriansky	739	644	19	19	0	5
Žilinský	919	985	14	117	1	17
Banskobystrický	540	1 070	13	40	0	14
Košický	195	15	3	-	1	-
Prešovský	391	698	4	4	3	0
Spolu	5 082	4 266	76	248	5	36

Príčiny neúspechu žiakov videli riaditelia stredných škôl v ich nezaujme o niektoré vyučovacie predmety, v nepravidelnej domácej príprave a náročných požiadavkách na vedomosti žiakov zo strany učiteľov a rovnako ako pri žiakoch 1. ročníkov aj v celkovom nezaujme o učenie, vysokej absencii na vyučovaní, v nízkej podpore až nezaujme zo strany rodičov o vzdelávacie výsledky svojich detí a málo podnetnom sociálnom zázemí.

Rozdiel v príčinách neúspechu oproti žiakom 1. ročníka bol najmä v tom, že mnohí žiaci vyšších ročníkov popri štúdiu pracovali a menej času venovali vzdelávaniu. K školskému neúspechu prispelo aj samostatné ospravedlňovanie žiakov z vyučovania po dosiahnutí veku

⁷ Gymnázium, Metodova 2, Bratislava; Súkromné gymnázium, Kalinčiakova 87, Zvolen; Gymnázium, SNP 1, Gelnica; Gymnázium Terézie Vansovej, 17. novembra 6, Stará Ľubovňa; Gymnázium M. R. Štefánika, Športová 41, Nové Mesto nad Váhom; Gymnázium Janka Jesenského, Radlinského 665/2, Bánovce nad Bebravou

⁸ Pedagogická a sociálna akadémia sv. Andreja-Svorada a Benedikta, 1. mája 7, Trenčín; SOŠ letecko-technická, Legionárska 160, Trenčín; Pedagogická a sociálna akadémia – Pedagógiai és Szociális Akadémia J. A. Komenského 12, Lučenec

dospelosti, narastajúci obsah učiva pred maturitnou skúškou, ale aj tehotenstvo a materstvo žiačok. Za málo reálne možno považovať tvrdenie riaditeľa jednej školy⁹, že príčinou školského neúspechu žiakov je aj nestabilný pedagogický zbor (vyššia fluktuácia učiteľov).

Externé a interné faktory, ktoré stoja za školským neúspechom žiakov spolu úzko súvisia. Dôvody neúspechu môžu byť rôzne, ako napríklad nevyužívanie adekvátnych aktivizujúcich metód a foriem vyučovania, nedostatočná vzájomná dôvera medzi žiakmi a učiteľmi, nízka vnútorná motivácia žiakov, nesystematická práca s výchovným poradcom a poradenským zariadením.

Zistenia školskej inšpekcie z hospitácií potvrdili, že učitelia málo využívali aktivizujúce metódy vyučovania, čo malo priamy vplyv na zníženie záujmu žiakov o učenie a ich motiváciu. Vyučovanie na stredných školách bolo hodnotené na priemernej úrovni, niektoré predmety všeobecného aj odborného vzdelávania dokonca na málo vyhovujúcej až nevyhovujúcej úrovni. Túto skutočnosť potvrdzuje aj nízka úspešnosť žiakov v testoch (zadávala ŠŠI v školskom roku 2015/2016) z finančnej gramotnosti – 47,87 %.

Opatrenia na podporu menej úspešných žiakov

Dôvody neúspechu žiakov 1. ročníkov analyzovali podľa vyjadrení riaditeľov všetky G a 88 % SOŠ a príčiny vzdelávacích neúspechov žiakov vo vyšších ročníkoch poznali na 17 G a v 17 SOŠ. Podľa vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov neúspech žiakov analyzovali na klasifikačných poradách, počas zasadnutí predmetových komisií a individuálnymi pohovormi so žiakmi. Jednotliví učitelia oboznamovali triednych učiteľov o zhoršenom prospechu žiakov a títo následne problémy riešili na triednických hodinách a tiež ich konzultovali s výchovnými poradcami a školskými psychológmi. Niektorým školám sa osvedčilo zavedenie konzultačných hodín pre žiakov, v rámci ktorých vyučujúci doučovali žiakov a riešili ich problémy súvisiace s učením.

Podľa vyjadrení takmer všetkých riaditeľov kontrolovaných stredných škôl, ktorí evidovali menej úspešných žiakov, prijímali opatrenia na ich podporu. Vedúci pedagogickí zamestnanci 1 SOŠ¹⁰ sa nevyjadrili k prijímaným opatreniam. V ďalšej SOŠ¹¹ sa ani jedna z dvoch riaditeľiek, ktoré boli vo funkcii počas výkonu inšpekcie, nevedela vyjadriť k menej úspešným žiakom, príčinám ich neúspechu, ani k prijímaným opatreniam na ich podporu. Z výsledkov inšpekčných zistení vyplynulo, že dochádzka žiakov do tejto školy bola nepravidelná, žiaci mali vymeškaných množstvo neospravedlnených hodín a z tohto dôvodu neboli klasifikovaní. Komisionálnych skúšok sa nezúčastňovali, napriek tomu im zo strany vedenia školy bolo umožnené opakovanie ročníka. Riaditelia 2 G¹² uviedli, že mohli intenzívnejšie a systematickejšie riešiť problémy spojené so školským neúspechom žiakov a nevyužívali všetky príležitosti na prekonávanie ich neúspechu a v budúcnosti plánujú tento systém zlepšiť.

Niektoré školy zadávali žiakom 1. ročníkov vstupné dotazníky, na základe ktorých identifikovali príčiny ich neúspechu vo vzdelávaní a adaptáciu na nové prostredie školy. Prijímané opatrenia sa v 1. ročníku uskutočňovali formou organizovania prednášok týkajúcich

⁹ SSOŠ, Sidónie Sakalovej č.182, Bytča

¹⁰ Gymnázium, SNP 1, Gelnica

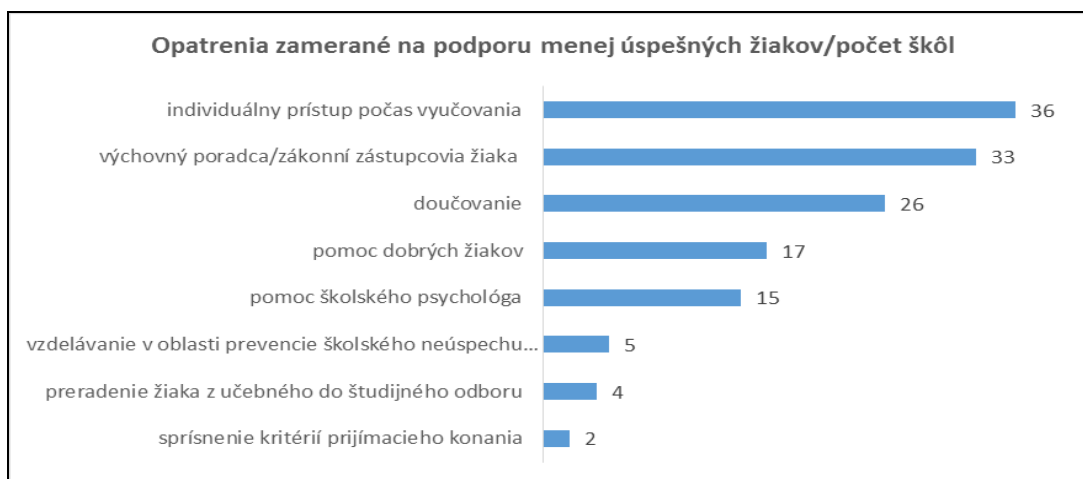
¹¹ SSOŠ – Magán Szakközépiskola, Zoltána Fábryho 19, Veľké Kapušany

¹² Gymnázium Andreja Vrábľa, Mierová 5, Levice; Premonštrátske gymnázium, Kováčska 28, Košice

sa adaptácie žiakov na nové školské prostredie a metód učenia sa, doučovania žiakov v predmetoch, v ktorých neprospevali, čo prinieslo postupné zlepšenie ich študijných výsledkov. Iba 2 školy deklarovali, že sprísnilo kritériá úspešnosti na vykonanie prijímacej skúšky.

Na prekonávanie školského neúspechu žiakov vo všetkých ročníkoch prijímali školy aj ďalšie opatrenia (graf 1). Medzi najviac uvádzané patrili individuálny prístup k žiakom počas vyučovania, riešenie problémov prostredníctvom výchovného poradcu a aktívna spolupráca so zákonnými zástupcami žiaka, individuálne doučovanie, pomoc dobrých žiakov, pomoc školského psychológa, zapájanie žiakov do záujmových krúžkov, mimoškolských aktivít a súťaží na podporu ich seberealizácie a možnosti dosahovania úspechov a v SOŠ aj preradenie žiakov zo študijného do učebného odboru¹³. Medzi prijaté opatrenia patrila tiež realizácia Programu rovesníckej pomoci Teens/pomoc dobrých žiakov prospiechovo slabším, ktorý sa realizoval v 1 škole¹⁴. Počas inšpekcií sa preukázalo vo viacerých školách aj intenzívnejšie využívanie odbornej pomoci predmetových komisií pri prijímaní opatrení vo vzťahu k menej úspešným žiakom, niektoré školy mali v tejto oblasti rezervy. V rámci prijatých opatrení na podporu žiakov riaditelia škôl realizovali aj pohovory s vyučujúcimi o rešpektovaní rozdielnych vzdelávacích schopností a zručností jednotlivcov vo výchovno-vzdelávacom procese.

Graf 1 – Najčastejšie školami uvádzané opatrenia na podporu menej úspešných žiakov

Záver

Neúspešní žiaci tvorili 4,2 % z celkového počtu žiakov denného štúdia na kontrolovaných školách. Najväčšiu skupinu menej prospievajúcich žiakov vo vzdelávaní tvorili žiaci, ktorí mali záporný vzťah k učeniu a pochádzali z rodín s nízkou stimuláciou ku vzdelávaniu. Ďalšou skupinou boli žiaci, ktorí mali nižšiu rozumovú výkonnosť a ich školský neúspech bol tým limitovaný. V kontrolovaných SOŠ evidovali spolu 421 menej úspešných žiakov vo vzdelávaní, na 19 G bol tento počet nižší (104 žiakov).

¹³ SOŠ polytechnická, SNP 2, Zlaté Moravce; SSOŠ – Gastroškola, Bieloruská 1, Bratislava; SOŠ dopravná, Sklenárova 9, Bratislava; Dopravná akadémia, Rosinská cesta 2, Žilina

¹⁴ Gymnázium M. R. Štefánika, Slnečná 2, Šamorín

V prevažnej väčšine škôl venovali žiakom primeranú pozornosť, prijímali opatrenia na ich podporu aj s pozitívnym vplyvom na zlepšenie ich študijných výsledkov. Cieľom prijímaných opatrení bola tiež cielená podpora viesť žiakov k preberaniu zodpovednosti za vlastné rozhodnutia. Vedúci pedagogickí zamestnanci a učitelia pri riešení problémov žiakov pri vzdelávaní analyzovali príčiny ich neúspechu, opakovane realizovali motivačné rozhovory s cieľom zlepšiť prístup jednotlivcov k štúdiu a k študijným výsledkom. Cielene sa orientovali na rozšírenie spolupráce nielen so zákonnými zástupcami žiakov, ale v niektorých prípadoch aj na spoluprácu s inštitúciami, ktoré pomáhali riešiť školské problémy. Počet žiakov, ktorí neúspešne vykonali maturitnú skúšku za posledné dva roky bol 41. Vzhľadom na vek žiakov študujúcich na stredných školách sa vyskytli aj prípady, kedy žiaci nemali záujem o štúdium, chýbala im motivácia zlepšiť si študijné výsledky a často neprejavili snahu zlepšiť si tieto výsledky napriek prijímaným opatreniam.

V niektorých školách využívanie všetkých nástrojov a príležitostí na prekonávanie školského neúspechu žiakov nebolo efektívne. Zodpovední pedagogickí zamestnanci nemali vypracovaný systematický program na podporu menej úspešných žiakov a ich aktivity na riešenie vzdelávacích problémov neboli plánované, nezameriavali sa na prevenciu, ale riešili už vzniknuté problémy. Viaceré vypracované systémy kontroly a hodnotenia žiakov boli menej funkčné. Slabou stránkou pri riešení problémov so zhoršeným prospechom žiakov sa ukázala aj absencia alebo minimálna pozornosť venovaná kontrolnej a hospitačnej činnosti zo strany vedenia školy¹⁵, alebo neanalyzovanie výsledkov kontroly, neprijímanie opatrení na zlepšenie nedostatkov zistených hospitačnou činnosťou.

Z inšpekčných zistení bolo zrejme, že nie všetci vedúci pedagogickí zamestnanci si uvedomovali, že vo veľkej miere sa vnútorná aj vonkajšia motivácia žiakov k dosiahnutiu pozitívnych výsledkov v škole dá dosiahnuť zlepšením práce učiteľov, pretože úspech, resp. neúspech žiaka ovplyvňujú aj podmienky, v ktorých sa výchovno-vzdelávací proces realizuje a že školský úspech zvyšuje pravdepodobnosť, že žiaci budú pokračovať vo vzdelávaní a budú sa môcť úspešne uplatniť na trhu práce. Školy im zvyčajne nedokázali adekvátnymi opatreniami túto chýbajúcu motiváciu k učeniu zabezpečiť.

Nedostatočným sa javilo aj systémové vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti prevencie školského neúspechu žiakov, pretože len 5 stredných škôl ho považovalo za prioritné opatrenie na zlepšenie stavu.

Menej pozitívnu bola tiež skutočnosť, že v niektorých školách činnosť výchovných poradcov nemala charakter systematickej práce, absentovalo poradenstvo zamerané na motiváciu žiakov k učeniu, na podporu slabo prospievajúcich žiakov, ktoré by prispelo k tomu, aby žiaci robili uvážené rozhodnutia o svojom ďalšom štúdiu alebo budúcom pracovnom uplatnení. Výchovní poradcovia nespolupracovali efektívne s poradenskými zariadeniami pri odstraňovaní školského neúspechu.

¹⁵ Cirkevná spojená škola, Dlhé hony 3522/2, Poprad; Gymnázium, SNP 1, Gelnica

Príkladom dobrej praxe pri podpore menej úspešných žiakov bola škola v Banskobystrickom kraji ¹⁶, ktorá:

- spolupracovala s terénnymi sociálnymi pracovníkmi a zamestnancami okresných úradov, komunitných centier v regióne pre marginalizované skupiny,
- poskytovala poradenské služby pre nezamestnaných absolventov po dobu 1 školského roka,
- monitorovala sociálne podmienky rodiny žiakov a osobne sa zainteresovala pri ich riešení.

Odporúčania a podnety

riaditeľom stredných škôl

- vytvoriť systém, ktorý by motivoval učiteľov k tomu, aby v čo najväčšej miere pomáhali žiakom prekonávať ich školský neúspech,
- spolupracovať s centrami pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie na zabezpečenie poradenstva žiakom,
- pravidelne vykonávať hospitačnú činnosť, analyzovať jej výsledky a prijímať opatrenia na zlepšenie výchovno-vzdelávacieho procesu,
- podporovať záujem učiteľov o využívanie inovačných metód a moderných učebných pomôcok na vyučovaní,
- podporovať záujem učiteľov o vzdelávanie zamerané na problematiku metód a foriem na prekonávanie školského neúspechu žiakov,
- na zasadnutiach predmetových komisií sa vo väčšej miere zaoberať výchovno-vzdelávacími problémami žiakov,
- do škôl prijímať žiakov so študijnými dispozíciami, ktoré vytvárajú predpoklad na úspešné zvládnutie vzdelávacieho programu.

¹⁶ SOŠ, Gottwaldova 70/43, Želovce